

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Проведено дослідження стану впровадження інклюзивної освіти в навчально-виробничому процесі навчальних закладів України. Опрацьовано результати анкетування дітей з особливими потребами, метою якого було виявити вплив інформаційно-комунікаційних технологій на успішність та засвоєння навчального матеріалу учнями. Описано розроблений Web-ресурс з предмета «Інформаційні технології» для учнів професії кравець (учні з вадами слуху) та обґрунтовано ефективність його використання в навчально-виробничому процесі..

Ключові слова: *інклюзивна освіта, Web-ресурс, програмний комплекс, успішність, професійно-технічна освіта*

Рис. 5. Літ 7.

Постановка проблеми. Розглядаючи питання соціального виключення, важливо зазначити групи людей, які найчастіше опиняються у ситуації виключення з огляду на свою расову належність, соціальне та етнічне становище, віросповідання, стать і здібності. Серед цих груп особливу стурбованість міжнародного товариства викликають діти і молодь з інвалідністю — найбільша група, що перебуває під загрозою соціальної ізоляції. Як було заявлено на міжнародній конференції ООН з питань освіти, науки і культури «Інклюзивна освіта: шлях в майбутнє» (листопаді 2008 року м. Женева), запровадження інклюзії в освітній сфері є не другорядним, а центральним питанням для забезпечення високоякісної освіти і створення більш інклюзивних суспільств. Освіта розглядається як засіб розвитку людського капіталу, підвищення економічних показників, посилення індивідуальної спроможності й розширення меж вибору задля використання свобод громадянства [1].

На перший погляд, до проблем впровадження інклюзивної освіти долучена достатньо обмежена група населення. В першу чергу це діти із особливими потребами, їх батьки, вчителі загальноосвітніх шкіл та спеціальних навчальних закладів; по-друге: громадські організації, які допомагають – і батькам, і вчителям – подолати труднощі на шляху реалізації поставленої мети – забезпечення можливостей рівних освітніх умов для всіх дітей. В подальшому – розвиток і впровадження інклюзії стає завданням і потребою суспільства в цілому, процесом, до якого залучаються не лише безпосередні представники закладів освіти, але й фахівці у сфері освіти, представники законодавчих і виконавчих органів влади, широкі кола громадськості [2]. Враховуючи специфічний розвиток освіти в Україні, неможливо залишатись осторонь цієї проблеми, адже число дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно росте, розповсюджується тенденція якісної зміни структури дефекту, комплексного характеру порушення у кожній окремій дитині. Тому правильний підхід до навчання таких дітей є запорукою успіху педагога в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень.

Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупасва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко та інші присвячують свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Значний вплив на розвиток системи спеціальних навчальних закладів, удосконалення їх структури, розробку методик ранньої діагностики психічного розвитку дітей мали праці психологів Л.Виготського, О.Венгер, О.Запорожця, О.Киричука, Г.Костюка, Б.Корсунської, С.Максименка, Н.Морозової, В.Синьова, П. Таланчука, В.Тарасун, М.Ярмаченка. В них обґрунтовано принципові положення щодо особливостей розвитку психічних процесів у дітей різного віку, ролі корекційного виховання у підготовці до шкільного навчання, механізмів формування їх соціально-комунікативної активності. В дослідженнях вчених вивчалася історія становлення і розвитку окремих напрямків спеціальної освіти дітей шкільного віку з різними психофізичними порушеннями. Одночасно аналізувалася історія виникнення наукових поглядів на ті чи інші прояви аномального розвитку та засоби їх психолого-педагогічної корекції. [3]

Важливе місце займає інклюзивна освіта в навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів. Л. М. Сергеева в своїй праці [4], акцентує увагу на тому, що професійно-технічні навчальні заклади, які розробляють та впроваджують інклюзивне навчальне середовище,

вважають різноманітність своїм цінним надбанням, що примножує соціальний капітал та збагачує спільноту учнів. Такі заклади надають великого значення демократичним процесам представництва і співпраці, які відкривають шлях до розуміння й інтеграції різних поглядів щодо вироблення інноваційних рішень у відповідь на унікальні виклики навчального закладу. Л. М. Сергєєва вважає, що ключовими концепціями забезпечення інклюзивного підходу до розвитку ПТНЗ є такі: 1) «інклюзія»; 2) «бар'єри на шляху навчання й повноцінної участі в навчально-виховному процесі»; 3) «ресурси, спрямовані на підтримку навчання та повноцінної участі в житті ПТНЗ» та 4) «підтримка різноманітності». Ці концепції є також основними термінами, що застосовуються при плануванні інклюзивного освітнього середовища. Інклюзія передбачає зміни. Це безперервний процес навчання та активної участі всіх учнів і дорослих у житті ПТНЗ. Це ідеал, до якого можна прагнути, але якого не можна досягнути повністю.

Засенко В.В., Колупаєва А.А., Мороз Б.С., Овсяник В.П. у своїй праці [5] стверджують, що одним із напрямів щодо підвищення ефективності та якості корекційного та навчального процесу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти є впровадження методик, що базуються на основі використання цифрової техніки, зокрема використання комп'ютера і його складових та створення різнопрофільних корекційних та навчальних програм. Вивчаючи досвід фахівців з методики використання комп'ютерних технологій, можна стверджувати, що роль комп'ютерної технології у навчально-виховному процесі надає вчителю низки переваг, зокрема:

- можливість вийти за межі традиційних методів навчання;
- додаткова мотивація навчальної діяльності, особливо у випадках, коли інші засоби безсилі;
- принципово нові «обхідні шляхи» для формування, розвитку й удосконалення корегованих функцій;
- проектування нових змістових напрямків;
- розширення можливостей використання різних аналізаторних систем у процесі роботи;
- створення під час занять різноманітних ситуацій спілкування;
- привчання дитини самостійності у навчанні та самоконтролю;
- розвиток дрібної моторики у дитини;
- оволодіння дитиною основами комп'ютерної грамоти.

Втім, впровадження в корекційно-освітню систему інформаційних технологій має відбуватися з урахуванням механізмів наявного дефекту, закономірностей його прояву, особливостей розвитку різних категорій дітей із спеціальними потребами. На рівні з попередніми дослідниками, проблемою створення та застосування електронних засобів навчання, побудованих на комп'ютерних технологіях, ґрунтовно досліджували Г. Бійчук, Ю. Безверх, В. Биков, В. Волинський, О. Гриценчук, Р. Гуревич, О. Дубініна, Ю. Жук, В. Коваль, Д. Костюкевич, О. Красовський, В. Мадзігон, П. Полянський В. Скульська, О. Черноус, Т. Якушина та ін. Проблемами корекційної педагогіки та інклюзивної освіти займалися Л. Бондар, Н. Бастун, Л. Вавіна, Т. Вісковата, Н. Дятленко, В.Засенко, Ю. Кавун, Л. Кашуба, А. Кендюхова, Л. Коваль, А.Колупаєва, В. Лобода, В. Павлюх, Т. Сак, Н. Софій, Р. Тараненко, О. Таранченко, М. Шемет та ін. Однак питання застосування електронних засобів навчання у процесі навчання дітей з особливими потребами ще ґрунтовно не досліджувалися. [6]

Постановка задачі.

Взявши до уваги всі вище перераховані аргументи та характеристики українських вчених щодо поняття «інклюзивної освіти» та питань використання інформаційно-комунікаційних технологій для навчання дітей з особливими потребами, можна дійти висновку, що, інклюзія — це процес, спрямований на перетворення навчальних закладів у такі освітні простори, які стимулюють і підтримують не тільки учнів, а і членів педагогічного колективу, спрямована також на розвиток місцевих громад, які підтримують і високо цінують досягнення кожного члена громади. Досвід показує, що даний напрямок в освіті потребує більш детального вивчення та розробки спеціальних програмних комплексів для колекційного та програмного навчання дітей-інвалідів.

Таким чином, актуальною проблемою на сьогодні та метою даної роботи є дослідження стану використання інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні дітей з особливими потребами (на прикладі використання розробленого Web-ресурсу з предмета «Інформаційні технології» для учнів з вадами слуху професії кравець Луцького центру професійно-технічної освіти).

Основна частина. В Луцькому центрі професійно-технічної освіти за професією кравець навчається група, яка складається з п'яти дітей, в яких є проблеми зі слухом різного ступеня важкості. До групи прикріплений сурдоперекладач, який полегшує співпрацю викладача з даною групою. Але під час уроків «Інформаційних технологій», коли учням необхідно подати велику кількість спеціальної термінології та технічної інформації, працювати з сурдоперекладачем стає важко. Робота з дітьми з особливими потребами, а саме з дітьми-інвалідами з вадами слуху, вимагає наочного представлення навчального матеріалу у великій кількості. Тому для проведення занять з предмета «Інформаційні технології» було розроблено спеціальний програмний комплекс «Web-ресурс з предмета «Інформаційні технології» (рис. 1)

Рис. 1 Головна сторінка навчального Web-ресурсу
Авторська розробка

«Web-ресурс з предмета «Інформаційні технології» написаний на мові HTML з використанням таблиць стилів CSS та спеціального прикладного програмного забезпечення, опис якого буде наведено нижче.

Web-ресурс складається з таких розділів:

- **Теорія** – містить теоретичний матеріал, оформлений у вигляді електронного посібника (Рис. 2);

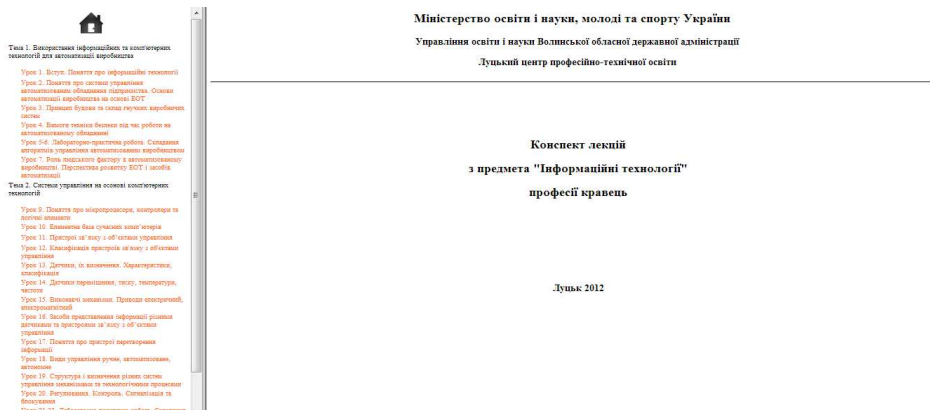
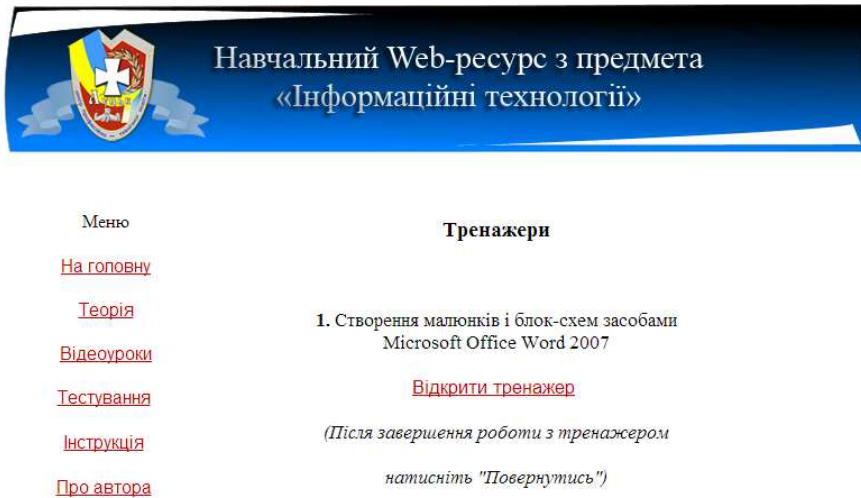

Рис. 2 Розділ «Теорія»
Авторська розробка

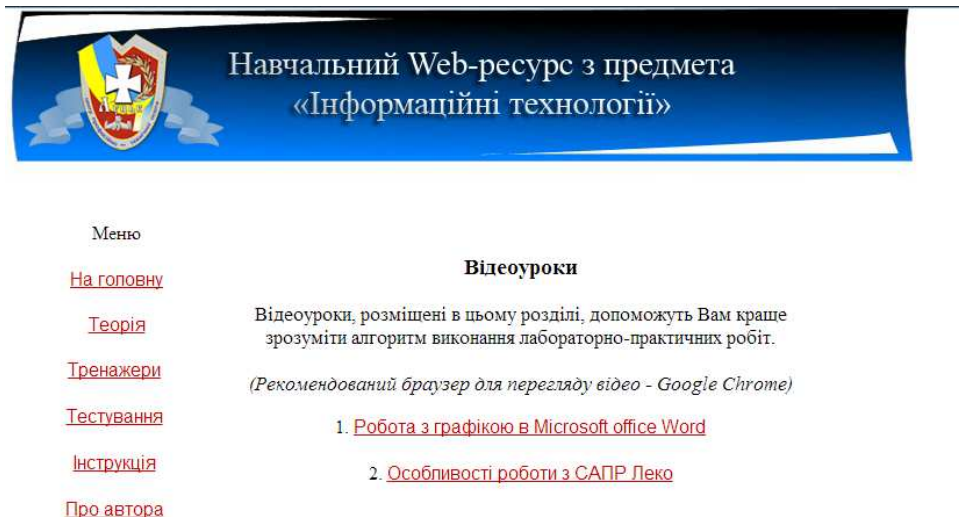
- **Тренажери** - в даному розділі розміщені "симулятори", які дозволяють змоделювати процес виконання лабораторно-практичних робіт в режимі "тренування" за допомогою комп'ютерної програми (рис. 3);

Copyright (c) Чеб Сергій. Луцький центр професійно-технічної освіти. 2012

Рис. 3 Розділ «Тренажери»
Авторська розробка

- **Відеоуроки** – даний розділ вміщує наочні приклади виконання лабораторно-практичних робіт (рис. 4);

Copyright (c) Чеб Сергій. Луцький центр професійно-технічної освіти. 2012

Рис. 4 Розділ «Відеоуроки»
Авторська розробка

- **Тестування** – містить бланки електронного тестування з тем теоретичного курсу (рис. 5);

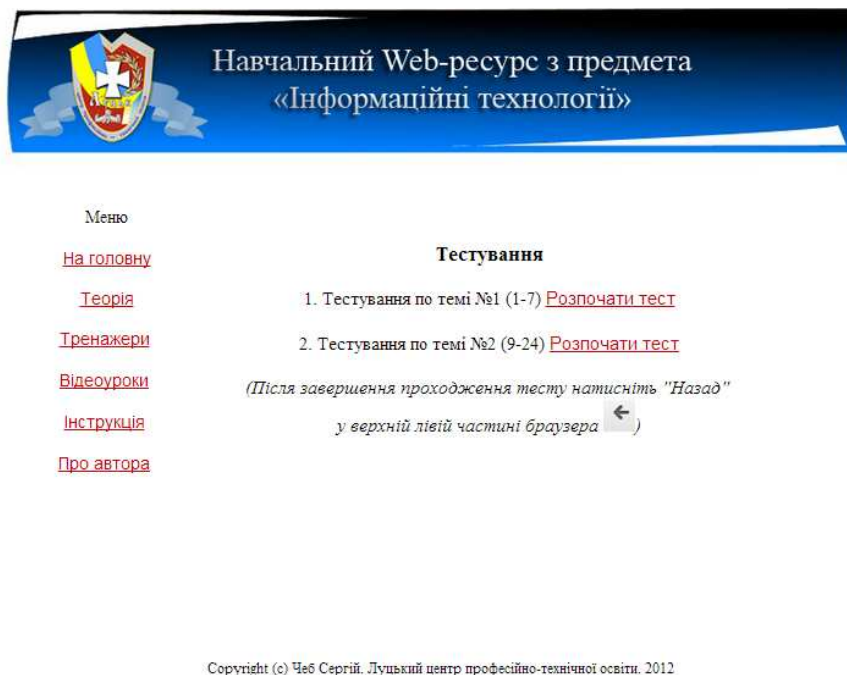

Рис. 5 Розділ «Тестування»
Авторська розробка

- **Інструкція** - містить детальні рекомендації щодо використання Web-ресурсу;
- **Про автора** - містить інформацію про авторів та розробників проекту.

При розробці та створенні навчального проекту «Web-ресурс з предмета «Інформаційні технології» використовувалась наступне спеціальне прикладне програмне забезпечення:

- **Forge Converter 2.0** – легка у користуванні програма для створення електронних посібників, створена студентами Луцького національного технічного університету. Дозволяє без особливих труднощів скопіювати підготовлені текстові документи в багатофункціональний електронний посібник;
- **Adobe Captivate 4.0** – програмне забезпечення, яке допоможе автору швидко розробити широкий спектр програмних продуктів для інтерактивного електронного навчання (тестування, тренажери, відеоуроки тощо);
- **Camtasia Studio 6.0** – універсальна та легка в користуванні програма, яка дозволяє створювати відеоуроки, знімати скріншоти з екрану монітора та створювати наочні навчальні продукти для інтерактивного електронного навчання;
- **Question Writer 3.5** – програма для створення інтерактивного електронного тестування.

Для визначення ступеня впливу даного Web-ресурсу на рівень засвоєння навчального матеріалу та успішність учнів групи з особливими потребами, було проведено анкетування, в якому учням ставились ось такі запитання:

1. Чи подобається Вам працювати з даним Web-ресурсом?
А) так; Б) ні; В) частково;
2. Чи зрозумілим є для Вас даний Web-ресурс?
А) так; Б) ні; В) частково;
3. Чи хотіли б Ви, щоб такі ресурси були розроблені з інших дисциплін?
А) так; Б) ні; В) не знаю;
4. Що б Ви порадили змінити або додати в даному Web-ресурсі?
А) дизайн; Б) структуру; В) систему оцінювання; Г) свій варіант _____

Результати анкетування виявились наступними:

Чи подобається Вам працювати з даним Web-ресурсом?

- Так – 80 % (4 учні);
- Ні – 0 %;
- Частково – 20 % (1 учень).

Чи зрозумілим є для Вас даний Web-ресурс?

- Так – 60 % (3 учні);
- Ні – 0 %;
- Частково – 40 % (2 учні).

Чи хотіли б Ви, щоб такі ресурси були розроблені з інших дисциплін?

- Так – 100 % (5 учнів);
- Ні – 0 %;
- Частково – 0 %.

Що б Ви порадили змінити або додати в даному Web-ресурсі?

- Дизайн – 0 %;
- Структуру – 0 %;
- Систему оцінювання – 0 %;
- Свій варіант – 100 % (5 учнів).

Серед своїх варіантів відповідей учні вказали на такі доопрацювання, які необхідно виконати в даному проекті:

- Розміщення Web-ресурсу в мережі Інтернет з можливістю вільного доступу до навчальної інформації – 60 % (3 учні);
- Додання до Web-ресурсу електронного рейтингового журналу успішності – 20 % (1 учень);
- Додання до Web-ресурсу можливості реєстрації та ведення власної сторінки – 20 % (1 учень).

Також про позитивний вплив на успішність та засвоєння навчального матеріалу за допомогою програмного комплексу «Web-ресурс з предмета «Інформаційні технології» вказують оцінки, отримані учнями за навчальний рік, під час якого вони користувались даним ресурсом.

Четверо учнів, а це 90 % від учнів групи отримали за підсумками навчального року 11 балів, і тільки один учень отримав 9 балів. Такий результат є досить непоганим і вказує на необхідність впровадження проектів такого типу надалі, не тільки з предмета «Інформаційні технології», але й з інших дисциплін.

Висновки і перспективи. Отже, якщо в навчальному закладі діє модель інклюзивної освіти, систематичне використання електронних засобів навчання здійснює суттєві зрушення в соціально-емоційному, розумовому, фізичному розвитку, у розвитку пізнавальної активності й творчості дітей з особливими потребами. Наочне відтворення теоретичного і лабораторно-практичного матеріалу методами комп'ютерної подачі інформації, демонстрацією відеоуроків, роботою з тренажерами, проходженням інтерактивного електронного тестування, практичними завданнями для самоаналізу і самоконтролю – усе це сприяє постійному динамічному розвитку особистості дітей з особливими потребами. Впровадження інформаційних технологій і комп'ютерних програм зокрема, передбачає наявність широкого вибору програм з різних навчальних дисциплін, які б мали не лише корекційну, а й навчальну мету, удосконалювали знання дітей, вчили застосовувати знання у різноманітних, часом неординарних, ситуаціях, чим збагачували б практичний досвід їх соціалізації [5]. Важливість розвитку та впровадження в систему освіти нових, особистісно-орієнтованих інформаційно-комунікаційних технологій в освіті є незаперечною у контексті швидкоплинних процесів розвитку технологій, виробництва, змін у економіці та соціальній сфері життя країни. Тому, інклюзивний та відкритий підходи до інформатизації навчального процесу мають стати стратегічними напрямками освітньої політики нашої країни. Пріоритетом має стати співробітництво України з іншими країнами у сфері застосування повного сучасного потенціалу ІКТ у сфері освіти та створення рівних можливостей для навчальних закладів [7].

1. Вакуліч Т. Соціально-психологічний супровід навчально-виховного процесу дітей з обмеженими можливостями / Т. Вакуліч // Профтехосвіта. — 2010. — № 6 (18). — С. 42 — 47.
2. Альохіна С. В. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи. Резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. — Європейська дослідницька асоціація. — 2012.
3. Семак С. М. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія. — Блог «Корекційна освіта». — 2012.
4. Сергеева Л. М. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу на засадах запровадження інклюзивного підходу. — 2011.
5. Засенко В.В., Колупасва А.А., Мороз Б.С., Овсяник В.П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах спеціального та інклюзивного навчання дітей зі слухомовленнєвими порушеннями. — Київ. — 2011.
6. Жосан О. Е. Електронний посібник як засіб навчання дітей з особливими освітніми потребами. — Кіровоград. — 2011.
7. Овчарук О. В. Рівний доступ до ІКТ в освіті — стратегічний напрям освітньої політики: проблеми та перспективи. — Інформаційні технології та засоби навчання. — Електронне наукове фахове видання. — Випуск 2 (10). — 2009.